

SOSYAL PEDAGOJİ VE SOSYAL İŞ'İN KAVRAMLARI VE İLGİ ALANLARI *

Yrd.Doç.Dr. Ramazan BUYRUKÇU

1- Sosyal Pedagoji Kavramı Nedir?

"*Sosyal pedagoji*" (Sosyal Pedagojik) kelimesinin hâla en farklı şekilde kullanılan anlamlarla bağlantılı olması, (çok farklı anlamlarda kullanılması) ve bu anlam çokluğunun ilmi inikas ve tartışmaları fevkalâde zorlaştırması nedeniyle, bir kavram aydınlanması zarurîdir. Sosyal pedagojik proplemler için özel bir ilgi gösterdiklerine inanılan, gelişmekte olan özürli çocuklar okulu (Sonderschule) öğretmenleri, yani uzmanlar arasında tesadüfi (örnekleme) metodu ile yapılan bir anket, sosyal pedagoji kavramının ne olduğu sorusuna çok farklı tanımlar yaptıklarını göstermiştir. Örneğin aşağıdaki muhtevalar onlardandır :

- Grupların münasebetlerinin öğretisi
- Ahlâki sosyal davranışlar ve toplum eğitimi
- Eğitimin sosyal şartlarının öğretisi
- Gençlik rehberliğinin faaliyet alanları

İlk üç muhteva; grup ilişkileri, sosyal davranışların eğitimi ve eğitimin sosyal şartları, bütünüyle sosyal pedagojide önemli bir rol oynamalarına rağmen, sosyal pedagojinin karakteristiğini tam yansıtmamaktadır.

Aslında, her pedagojinin ya da bir sosyal etik (Sosyal ahlâk)ın objesi, ahlâki sosyal davranışların ve toplumun eğitimi olarak tanımlanan sosyal psikolojide grup ilişkileri ilk önce araştırılır.

* Bu yazı G. İben'in, "Bereiche und Begriffe der Sozitaepedagogik und Sozialarbeit", Erziehungswissenschaft 3, Taschenbuch Verlag, Frankfurt, 1971, adlı eserinin 231-236. sayfalarının tercümesidir.

Bununla beraber bu bakış açısı özellikle, sosyal eğitim (Sozialerziehung) kavramının bunun için daha uygun olduğunu belirtmek istiyoruz. Eğitimin sosyal şartlarının öğretisi olan üçüncü hülâsa, pedagojik sosyolojinin doğrudan doğruya görev alanı içindedir.

O halde bize geriye sadece dördüncü deyim, yani sosyal pedagoji gençlik rehberliğinin faaliyet alanıdır tanımı kalıyor. Eğer gençlik rehberliğın (Jugendhilfe)den sadece 21 yaşın altındaki genç insanlarla münasebet anlaşılmazsa, çünkü bir mahalli grubun bütün hayat ortamını değiştirmek için çocuklara uzun müddet yardım edilecekse ki -bu zorunlu olabilir- Bu formüte etme kabul edilebilir. Hangi faaliyet alanları sadece bu sosyal pedagojiye aittir? Biz onları bir bir zikredebiliriz ; Çocuk yuvaları, çocuk kreşleri ve çocuk yurtları, gençlik grupları ve okul dışı gençler eğitimi için kuruluşlar, halka açık evler, tehlikeye maruz kalan çocuklar ve gençler için tedbirler, gençlik ceza hukuku kuruluşları, eğitim müzakere müesseseleri ve ebeveyn eğitim-öğretimlerinin bütün şekilleri.

Bu kuruluşların bir çoğu tarihî olarak sosyal ihtiyaç ve zaruretlere tepki olarak teşekkül ettirilmişdir. Öyle ki, Ortaçağ'da dilenciliğin artması, yoksulluk nedeniyle fakirler eğitiminin zahmetlerinin çoğalması, endüstri asrının başlaması ve fakirlik ölçüsünün büyümesi ile ihmal edilmiş eğitim ve kurtarma hareketleri başladı ve 19. asrın sonunda gençlik çalışmalarının yükselmesi ile gençlik mahkemeleri hareketleri meydana geldi. Bu başlangıçtan itibaren, örneğin sadece fabrika işçilerinin çocukları için emanet müesseselerin -yani bir ihtiyaç tedbiri olarak- frobel (ferdi) çocuk yuvaları değil, genel bir tasvip gören ve bütün çocuklar için saydalı kurumlar gelişti. Bu esasî değişiklik genel sosyal pedagoji için karakteristiktir. Şimdiye kadar gerekli olanların geriye bırakıldığı yerde, zamanında, genel, önleyici etkili tedbirlerle ihtiyaç yardımlarını lüzumundan fazla yapmak zorunluluğu, daima daha fazla zahmet

verir. Tashih ediciler yerine önleyici gayretler geçerler.

Biz, özet olarak ve **Klaus Mollenhauer'in** bir tanımına dayanarak konuyu şu şekilde formüle etmek istiyoruz: "Sosyal pedagojinin pratiği, öncelikle endüstrileşmeye başlayan toplumlarda ortaya çıkmış olan sosyal ve pedagojik sıkıntılar üzerine, esas itibariyle bir cevap olarak pedagojik kuruluşların özel bir alanı olduğunu ifade eder. Aile yardımları ve gençlik kurumları müesseselerinde, gençlik ceza hukuku hizmetlerinde olduğu gibi, gençlik himayesi, gençlik hizmeti, aile eğitim görüşmeleri, okuldışı gençlik ve yetişkinler eğitim-öğretimi esnasında, hâlâ daha çok önleyici ve tamamlayıcı niyetlerin hâkim olduğu ihtiyaç yardım karakteri hüküm sürüyor. Her iki durumda da; geleneksel eğitim yapısında teşekkül ettirilmeyen, yeni oluşan eğitim ihtiyaçlarının menmuniyetindeki tehlike anı gibi, terbiyevî ve sosyal mahrumiyetlerin düzeltilme ve korunması söz konusudur"¹.

Öyle ki, gençlik işleri veya okuldışı eğitim-öğretimi gibi, yeni sosyalizasyon eğitim-öğretim ve teşkilatlanma ihtiyaçları hakkındaki böyle bir cevap, halihazırda ne aile ne de okul tarafından menmuniyetle karşılanmaktadır. Bunların mümkün merteye daha çok tanımlanması gerekir.

2- Sosyal Pedagoji ve Sosyal İş

Sosyal pedagoji (Sozialpaedagogik) ve sosyal iş (Sozialarbeit) birlikte ne ile meşguldürler, nerede ayrılırlar? Geçen yüzyıldan öncelerine ait ve ilk olarak **Adolf Diesterweg** tarafından şekillendirilmiş olan sosyal pedagoji kavramı, 20. yüzyılda **Herman Nohl** ve asistanı (çalışma arkadaşı), öncelikle de sosyal kadın hareketlerinin sözcüsü **Gertrud Baeumer** tarafından yeniden tanımlandı ve şimdiki faaliyet alanı için birleşik isim olarak ortaya

¹ Iben, G., "Die Sozialpaedagogik und ihre Theorie-Stand einer Diskussion über Begriffe und Realitaeten" In : Zeitschrift für Paedagogik, 15. Jg, 1969, Nr. 4, s. 389.

çıktı. Bu gayretlerin neticesi ise, **Nohl** ve **Pallat** tarafından hazırlanan "*Pedagojinin El Kitabı*"nın beşinci bölümünde "*Sosyal Pedagoji*" adıyla gösterildi. Bununla beraber bu zamandan çok önce, çocuk yuvası (Kreş) hemşireleri, yurt eğiticileri ve bakıcıları için oluşturulmuş eğitim-öğretim yerlerinden birçoğu "*Sosyal Pedagojik*" özelliği kullanmışlardı. İkinci Dünya savaşından sonra Federal Almanya'da ilk defa olarak "*Sosyal İş*" karşıt kavramı ortaya çıktı. Amerikan "*Social Work*" kavramının bu alıntısı, otoriter disiplini, "*Pauker*" gibi öğretmeni ve sert, babacan idaresi ile birbirine bağlı olan belirli bir özel Alman eğitim anlayışı olarak tellakkî edilen düşüncenin bir reddiyesinin işareti arasında açık olarak duruyordu. Amerikan "*Social Work*" çerçevesinde geliştirilen, böyle anlaşılan bir pedagojinin yerine, günümüzde devlet işleri, aile terapileri, grup görüşmeleri ve münferid olay yardımlarının derin psikolojik ve sosyolojik olarak teşekkül ettirmiş olan iş şekilleri geçiş denemeleri olarak yapılıyordu. Ben 6. bölümde ele alınan sosyal pedagojinin metodlarını hatırlıyorum. Bu çalışma şekillerinde arkadaş rolündeki danışmanlar ve yardımcıları, doktor ve terapistlerin hastalarıyla tekrar tekrar kurdukları ilişkilere benzer. Eskimiş, köhneleşmiş eğitim anlayışlarından bu haklı uzaklaşma ve aynı şekilde yeni bir anlayışa göre haklı arayışlar, doğrusu kötülenmiş eğitimin yerinde saymamış olduğunun farkına varamadılar. Böylece U.S.A.'daki yeni ilaveler ve diğer gelişmeler bizim sosyal faaliyetimizin yeniden başlaması için 2. Dünya savaşından sonra da pozitif idi, bugün de pozitifdir. Az bir tarihi sezme kabiliyeti ile özel sosyal pedagojik geçmiş ve eğitim, bilimsel günümüzde tamamıyla birlikte benimsenebilir. Ancak biz uzun süren, geçmişteki ve bugünkü kavram kargaşasını sona erdirmek ve uzlaştırıcı (Komprami) bir formül teklif etmek istiyoruz: Sosyal iş; "*Sosyal Yardım Hizmetleri*" "*Wohlfahrtpflege*"nin yerine geçen kavram olarak da anlaşıldığı ve örneğin huzur evleri, senatoryum ve diğerlerindeki pedagojik gayeleri olmayan, sırf sosyal

güvenlik işlerini (ihtiyati tedbir faaliyetlerini) de kapsadığı için sosyal işin daha kapsamlı bir kavram olduğu söylenebilir. Buna karşılık sosyal pedagoji sadece pedagojik niyetli olanlara işaret eder. Sosyal pedagoji dar anlamda gençlik yardımının fonksiyonlarını kapsamak ve 21 yaş üzerindeki yetişkinlere ait olan her şeyi bir tarafa bırakmak isteseydi, bu bir yanlış anlama ürünü olurdu. Öğretim gibi eğitim de esasen hayat boyu bir süreçtir. Huzur evlerinde eğitsel olarak gösterilebilecek fonksiyon ve faaliyetler bizzat hâla bulunur. Sosyal pedagoğlar ve sosyal işçilerin sadece danışman rolünde görüldükleri bu yerlerde de, onların danışmanlıkları ancak bir davranış değişikliği ve tesirini amaçlar. Sonra danışmanlık yalnızca sipesifik bir şekil ve eğitici bir tesirdir. Sosyal işçi bütün bunlardan mahrum bırakılsaydı, herhangi bir şekilde pedagoji ile yapılması gereken her şey böylece çok olmasa da geri kalırdı. Örneğin bizzat düşkün hastalık hizmetleri ve aşağı yukarı ev hizmetleri eğitici bir tesir yapmayabilir. Biz bunun için aşağıdaki idare-i lisanı teklif ediyor ve tekrarlıyoruz: Sosyal iş en büyük faaliyet alanıdır. Sosyal pedagoji bunun içinde geniş bir mevkiî işgal eder. **Hans Pfaffenberger** de her iki alanın mütecanisliği lehinde konuşuyor: " Sosyal ve sosyal- pedagojik işler, toplumsal yardımların koordineli fonksiyon sistemi olarak görülmeli ve anlaşılmalıdır. Sosyal iş ve sosyal pedagojideki birlik alanında her ayrılık, her ikilik sunî sınırlar çizmektir. Bu, iş birliğini ve gelişmeyi güçleştirir. Bütün alanların geleceği için bir engel teşkil eder"².

Biz bununla sosyal iş ve sosyal pedagoji arasında sözde var olan farklılığın, tekrarlanan, tecrübe edilen konstrüksiyon (uydurma) lara itiraz ediyoruz. Diğer taraftan biz, ayrılmış olan eğitim-öğretim hareketlerinin belirtisi olarak her iki kavramın nüfuzunu yürütmüş olmasından hareket etmeliyiz. Öyle ki, kreş hemşireleri ve yurt eğitimcileri, sosyal pedagoğ; buna karşılık daha önceki bakıcılar sadece sosyal işçi olarak isimlendirilir. Kanaatimizce bu ayrılık bir sınır

² Friedlaender, W. A.; Pfaffenberger, H. : Grundbegriffe und Methoden der Sozialarbeit, Neuwied/Berlin, 1966, s. XVI f.

eğitimi ayrılığı olarak değil, yalnızca bir mesleki ağırlıklı eğitim-öğretim olarak anlaşımalıdır.

3- Sosyal Pedagojinin Bilimsel Temelleri

Sosyal Pedagoji ve sosyal iřin pratiğine, teorik bir dayanak ve araştırma imkânları hazırlayamayan bir ilim nasıl dūřünülebilir ve ne derece gelişebilir? Sosyal pedagoji; görünüş, anlayış ve psikoloji, sosyoloji, hukuk, tıp, politika ve diğer disiplinlerin hareket tarzlarını tahsis etmede genel eğitim biliminden daha geniştir. Bundan dolayı o bir tamamlama ilmi (Integrationswissenschaft) olarak da bilinir. Sosyal pedagoji; spesifik-pedagojik soruları vasıtasıyla özel ilmi sorumluluğunu kazanır. Ben anlatım olarak yıllar önce, Marburg'da **Elisabeth Blochmann** tarafından sunulan ve o zamandan beri bütün pedagoğlar, tıpcılar ve hukukçular tarafından nakledilen, bütün fakültelerin öğrencilerinin katıldığı bir sosyal pedagojik seminere dikkat çekmek istiyorum. İster gençlik psikiyatrisleri tarafından klinik durumlar, isterse hukukçular tarafından sosyal pedagojik bir kuruluşun hukukî temelleri olarak rapor edilmiş olsun, terbiyevî problemler ve gayeler devamlı olarak merkezde olduğu için, bu disiplinler teşekkülle beraber, o haklı olarak sosyal pedagojik şeklinde telakkî edilir. Kezâ benim sosyal pedagojik araştırmalarım, tecrübî bir bölüm yanında tarihi ve karşılaştırmalı bir bölümü kapsayan disiplinler arası bu ilaveleri bakımından, bilinen seminerden kaynaklanan, eğitim yardım esasları üzerine yansır. Devamlı eğitim sürecinin tehlikelerini ve engellerini, onların sebeplerini ve ondan kurtulma yollarını araştıran ve bunun yanında sosyal ihtiyaç durumlarını ortadan kaldırmak veya onları engellemek için pedagojik çareler arayan ilmi bir sosyal pedagoji söz konusudur. Bu arada o kendi pragmatik karakterini de gizleyemez. O pedagojik bir amaç uğruna kendi disiplininin sınırlarını ihlâl ettiği, örneğin sosyal-politik anlayış ve imkânların yardımı ile, pedagojinin şartlarını

tamamen yansıttığı ve nüfuz altında bulundurmak için çalıştığı yerde de pedagoji olarak kalır.

Böyle anlaşılan ilmi sosyal pedagoji, sosyal işin bütün çalışma alanlarını, teorik olarak nüfuz altına alamamasına ve temellendirememesine (destekliyememesine) rağmen onun en önemli esaslarından birisi olacaktır. Aynı zamanda o bütün alanların tek taraflı bir pedagojikleştirilmesini müdafa etmek için onun sosyoloji, psikoloji, hukuk, tıp ve diğer disiplinlerle işbirliğinde hemen hemen tehlike yoktur. **Nohl**, böyle bir ilmi sosyal pedagojiye öncelikli olarak bazı önemli görevler atfediyor. O;

- Bu alandaki ilmi araştırmaları organize etmeli ve sosyal pedagojinin teorisini çarka tutmalıdır.

- Sosyal iş ve sosyal pedagojinin uç güçlerini ve doktrin güçlerini teşkil eden özel durum ve bilgileri bütün öğrenenlere yaymak ve bilhassa yetişmekte olan genç hâkimlere, sosyal doktorlara, ilâhiyatçılara ve diğerlerine ilgili bir ilave öğretim olarak sunmalıdır.

Böyle bir ilmi sosyal pedagojinin teorisinin gerekliliğine inanan **Hermann Glesecke** : "İlmi bir teşekkül sadece sosyal prestijin bir problemini ön planda tutmaz, bilakis esas itibarıyla (ilk baştan) "ikinci sınıf eğitici" olarak pedagoğların eksikliklerini küçültür, azaltır. "Bu kural çerçevesinde " teori ve uygulama arasında özel bir kontrol merclisi olmaması nedeniyle... Sosyal pedagojinin teşekkülü ilmi değildir. Teori ve pratik bütününü adeta "sımsıkı" birbirine bağlıdır. Ne yalnız başına eğitim-öğretimi müesseseleri kendiliğinden gelişir, ne de pedagojik teori yeteri kadar gelişebilir... Bundan dolayı sosyal pedagojik pratik, kendi kendini akılcı bir şekilde kontrol etmek için, doğrusu esas itibarıyla hiçbir imkanı yoktur"³.

Diğer bütün pedagojik alanlarda olduğu gibi, en azından aynı şekilde sosyal pedagoji için de bu ilmi ve akılcı müdahale gereklidir. Meselâ, sosyal pedagojiye çok daha yakın olan, fakat imkansızlıktan bizim yeterince tenas edemediğimiz, sağlam ve özürülüler pedagojisi için olduğu gibi...

³ Mollenhauer, K., (Hrsg.) : Zur Bestimmung von Sozialpaedagogik und Sozialarbeit in der Gegenwart, Weinhelm, 1966, s. 93-95.